

- vyjadřují mínění voličů a posilují občanské vědomí
- poskytují občanům možnost kontrolovat vládu a její politiku (jsou-li spokojeni, podpoří opět vládnoucí strany, chtějí-li změnu, změní poměr sil v parlamentu)

Mezi základní znaky voleb patří, že jsou:

- **svobodné** – volič má mít svobodný výběr mezi politickými subjekty, musí mít možnost volit svobodně a bez nátlaku
- **všeobecné** – aktivní volební právo (volit) i pasivní volební právo (být volen) má občan po dovršení požadované věkové hranice, bez ohledu na pohlaví, národnost, rasovou či etnickou příslušnost, politické přesvědčení apod.
- **rovné** – hlasy všech voličů mají stejnou platnost
- **přímé** – voliči hlasují přímo pro politické subjekty nebo pro jednotlivé kandidáty
- **tajné** – volič projeví svoji politickou vůli a přizná určitěmu politickému subjektu bez jakékoliv kontroly hlasování

Volební systém

VOLEBNÍ SYSTÉM je ústavou či zákonem stanovený způsob voleb do zastupitelských sborů. Existují dva základní volební systémy: většinový a poměrný.

Při **většinovém (majoritním) volebním systému** je zvolen pouze jediný kandidát, který získá v daném volebním obvodu nejvíce hlasů. V každém volebním obvodu spolu soupeří několik kandidátů z různých stran. Používají se jednomandátové obvody, jejichž počet odpovídá počtu poslaneckých mandátů (funkcí) ve sněmovně.

VÝHODY	NEVÝHODY
Systém umožňuje vytvořit snadno parlamentní většinu, protože se do parlamentu dostane jen několik silných stran (často jen dvě), bývá vláda stabilní a kontrolovaná jednotnou opozicí. Zvolený reprezentant je v úzkém sepětí s obvodem, v němž byl zvolen.	Zvolený parlament nedostatečně odráží skutečné rozložení politických sil v zemi, protože nezastupuje společenské menšiny a je nepříznivý pro nově vzniklé strany.

V systému **poměrného (proporcionálního) zastoupení** odpovídá rozdělení poslaneckých mandátů procentu odevzdaných hlasů. Má méně velkých, vícemandátových volebních obvodů, pro něž připraví politické strany kandidátní listiny. (Počet míst na listině zpravidla odpovídá počtu mandátů, jež se v daném obvodě rozdělují.) Volič nevolí jednotlivce, ale celé kandidátské listiny.

VÝHODY	NEVÝHODY
Systém přenáší vůli obyvatelstva i jeho menšin do politického systému a umožňuje určit rozložení politických sil. Ulehčuje vytváření nových politických stran.	Volič volí kandidátské listiny. Politická moc se tříští, často vzniká koaliční vláda, která není tak stabilní. Sepětí poslance s volebním obvodem není tak silné, při rozhodování se řídí více strannickými zájmy.

Poznámky:

Jiným způsobem, jak určit nositele funkce, může být **jmenování** (např. vlády), **rotace** (předsedající země EU), **losování** (při rovnosti hlasů) či **dědictví** (mandát Sněmovny lordů v Británii).

Každým volbám předchází **volební kampaň**, v níž jednotlivé strany a kandidáti konfrontují své programy a ideje.

V **nepřímých volbách** (např. v USA při volbě prezidenta) občané volí prostřednictvím kolegia volitelů.

Jako nespravedlivý se může jevit nepoměr mezi počtem obdržených hlasů a počtem mandátů. I když strana získá např. ve 3 obvodech 90 %, 40 % a 40 % hlasů a protikandidátská strana 5 %, 41 % a 41 %, má první strana pouze 1 mandát a druhá strana 2.

Hlasy stran, které se do parlamentu nedostaly, jsou ve druhém skrutiniu (sčítání) rozdělovány mezi ostatní, parlamentní strany.

Tříštění politických sil se částečně zamezuje stanovením procentní hranice, kterou musí strana překročit, aby získala poslanecké mandáty (v ČR to je 5 %).

Aby měl volič možnost ovlivnit výběr kandidátů, bývá systém doplněn mechanismem osobních preferencí. Volič může označením kandidáta na kandidátní listině posunout na volitelné místo.

Protože mají oba systémy své přednosti i nedostatky, je v řadě zemí používán volební systém kombinovaný. Např. v České republice je každá z komor parlamentu volena odlišným volebním systémem – poslanci proporcionalně a senátoři většinovým systémem.

Volby v ČR

Volby do parlamentu i zastupitelstev krajů a obcí vyhlašuje prezident republiky nejpozději 90 dnů před jejich konáním. Přípravu, organizaci, průběh a provedení voleb koordinuje Státní volební komise. Ústředním orgánem státní správy pro volby je Ministerstvo vnitra ČR.

Voličem je občan České republiky, který dosáhl věku 18 let. Každý volič hlasuje osobně, zastoupení není přípustné.

Občané volí na základě kandidátních listin, které přinášejí soupis uchazečů o danou funkci. Politické strany je podávají do zákonně stanovené lhůty přede dnem voleb. Zjišťování výsledků voleb provádí poměrně komplikovaným způsobem Český statistický úřad. Podle počtu hlasů a volených členů zastupitelstva vypočítá potřebnou procentní hranici pro získání mandátů a s přihlédnutím k preferenčním hlasům je přidělí kandidátům.

Parlamentní volby

Pro účely parlamentních voleb v České republice je ČR rozdělena na volební kraje, obvody a okrsky:

- **volebním krajem** je vyšší územně správní jednotka, v níž se volí poslanec (14)
- **volebním obvodem** je územní jednotka, v níž se volí senátor, jsou upraveny zvláštním zákonem (81)
- **volební okrsek** je část volebního obvodu, stanovená pro příjem volebních lístků a sčítání hlasů

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR

- Konají se podle zásady poměrného zastoupení ve 14 volebních krajích. Poslanecká sněmovna má 200 poslanců, kteří jsou voleni na dobu čtyř let. Poslancem může být zvolen každý, kdo dosáhl věku 21 let.
- Oprávnění voliči jsou zapsáni ve stálých seznamech v místě svého trvalého bydliště. Ti, kteří chtějí volit jinde, mohou požádat o vydání voličského průkazu a jsou zapsáni na zvláštních seznamech.
- Každá politická strana, hnutí či koalice podá nejpozději 66 dnů před volbami kandidátní listiny pro jednotlivé volební kraje, spolu s příspěvkem 15 tisíc korun. Na základě kandidátek se vytisknou pro každou politickou stranu hlasovací lístky s názvem volebního kraje, číslem strany určené losem, názvem politické strany a údaji o kandidátech (jméno, věk, povolání, trvalý pobyt).

Poznámky:

Aktivní volební právo znamená oprávnění občanů volit.

Pasivní volební právo představuje možnost být zvolen.

Volby v roce 2002 poprvé umožnily hlasovat i českým občanům žijícím v zahraničí.

Mezi další volební orgány patří krajské, okresní a obecní úřady, starostové obcí a volební okrskové komise. Volební komise představují orgán složený z rovného počtu zástupců politických stran, hnutí a jejich koalic.

Tři dny před volbami nesmějí být zveřejňovány výsledky předvolebních průzkumů.

Volby se zpravidla konají ve dvou dnech, v pátek od 14 do 22 hodin a v sobotu od 8 do 14 hodin.

Volební okrsky se vytvářejí tak, aby zahrnovaly přibližně 1000 voličů.

V obci, kde nemá hlášen trvalý pobyt, volí občan také tehdy, vykonává-li zde základní nebo náhradní vojenskou službu, je zde v nemocnici, ve výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody.

Sčítání hlasů provádí okrsková volební komise, výsledky v jednotlivých volebních krajích zjišťuje Český statistický úřad.

- Volič zvolí jednu kandidátní listinu, na níž může označit kandidáty, jimž chce dát své preferenční hlasy.
- Přepočítání volebních výsledků a rozdělování mandátů probíhá ve dvou kolech sčítání hlasů (skrutiniích). Do prvního skrutinia postupují jen strany, které překročily hranici 5 %, koalice 10 %. Pro přidělování mandátů je závazné pořadí kandidátů na kandidátce strany ve volebním kraji. Jestliže nejméně desetina voličů určité strany dala některému z kandidátů preferenční hlasy, dostane mandát přednostně.

Volby do Senátu Parlamentu ČR

- Konají se podle zásady většinového systému v 81 volebních obvodech na území České republiky, v každém obvodu se volí jeden senátor. Senát má 81 senátorů, kteří jsou voleni na dobu šesti let. Každé dva roky se obnovuje třetina senátorů. Senátorem může být zvolen každý, kdo dosáhl věku 40 let.
- Kandidáty na senátory přihlašují registrované politické subjekty. Nezávislý kandidát podává přihlášku k registraci sám, ale musí ji doplnit petici s nejméně 1000 podpisů voličů z obvodu, kde kandiduje. Všichni kandidáti skládají kauci 20 tisíc korun.
- Každý kandidát je uveden na samostatném hlasovacím listku s vylosovaným číslem a údaji o kandidátovi a straně, která jej přihlásila.
- Zvolen je kandidát, který obdržel nadpoloviční většinu odevzdaných platných hlasů. Pokud žádný kandidát více než 50 % hlasů nezískal, koná se druhé kolo voleb, do něž postupují dva kandidáti s nejvyšším počtem hlasů v kole prvním. Mandát získá ten, který obdrží ve druhém kole více hlasů. V případě rovnosti hlasů rozhodne los.

Krajské a komunální volby

Volby zastupitelstva kraje

- Zastupitelstvo se skládá z členů, jejichž počet se určuje podle počtu obyvatel v kraji (do 6 tis. obyvatel 45 členů, 6–9 tis. obyvatel 55 členů, nad 9 tis. obyvatel 65 členů). Právo volit a být volen má občan starší 18 let, který je přihlášen k trvalému pobytu v daném kraji. Krajské zastupitelé jsou voleni na čtyřleté funkční období podle zásad poměrného zastoupení.
- Volby do krajských zastupitelstev se konají podle podobných pravidel jako volby do poslanecké sněmovny: Na základě kandidátských listin jsou vytištěny hlasovací listky jednotlivých politických stran, které občan volí vhozením do hlasovací urny. Předtím může na listku označit nejvíce 4 kandidáty, jimž uděluje preferenční hlas. Sčítání hlasů probíhá pouze v jednom kole, do něž postoupí strany a koalice s 5 a více procenty platných hlasů. Kandidáti, kteří v rámci politické strany získali aspoň desetinu preferenčních hlasů, jsou zvoleni přednostně.

Volby zastupitelstva obce

- Zastupitelstvo se skládá z členů, jejichž počet stanoví na každé volební období stávající zastupitelstvo podle počtu obyvatel obce (např. 11–25 členů pro 3–10 tis. obyvatel, 23–55 členů pro města nad 150 tis. obyvatel). Právo volit a být volen má občan ČR starší 18 let s trvalým pobytem v obci.
- Volby do obecních zastupitelstev (komunální volby) se konají každé 4 roky systémem poměrného zastoupení.

Poznámky:

Kauce bude kandidátovi do senátu vrácena, získá-li ve volbách alespoň 6 % hlasů.

Zanikne-li v průběhu volebního období z jakéhokoli důvodu mandát senátora, vyhlásí prezident doplňovací volby ve volebním obvodu, kde byl senátor zvolen. Nový senátor zůstává ve funkci jen na zbytek volebního období původního senátora.

Ve všech krajích se volby do zastupitelstev konají v týž dny. Uprázdnil-li se během volebního období mandát v zastupitelstvu kraje nebo obce, případně náhradníkovi z kandidátní listiny téže politické strany (= kooptace).

K hlasům pro politické strany, které pětiprocentní hranici nepřekročily, se dále nepřihlíží.

- Volič obdrží hlasovací lístek s kandidátkami všech politických stran. Může označit křížkem buď jednu volební stranu nebo také zakřížkovat ve sloupci libovolné politické strany preferované kandidáty (nejvýše tolik kandidátů, kolik zastupitelů má být zvoleno). Zvolí tím předně jednotlivé označené osobnosti a zbylý počet kandidátů podle pořadí zvolené strany.

Prezidentské volby

- Volba prezidenta republiky probíhá v ČR prostřednictvím parlamentu, tzn. nepřímo. Objevují se diskuse o možnosti změny ústavy ve prospěch přímé volby prezidenta občany.
- Podle zastánců přímé volby by znamenala výrazné posílení přímé spoluúčasti občanů na správě věcí veřejných, identifikace občanů se státem a zvýšení legitimacy hlavy státu. Ve prospěch přímé volby prezidenta hovoří také zahraniční srovnání (přímo je volen v polovině zemí, nepřímo pouze ve čtvrtině, poslední čtvrtinu tvoří konstituční monarchie).
- Prezident ČR je volen na 5 let, celkem může ve funkci zůstat maximálně dvě funkční období, tj. 10 let.

Volby do Evropského parlamentu

Vstupem České republiky do Evropské unie v roce 2004 vzniklo automaticky občanům ČR občanství Evropské unie, a tím i právo volit své zástupce do zastupitelského orgánu Evropské unie – Evropského parlamentu.

- Poslanci Evropského parlamentu jsou voleni na dobu 5 let a Češi jich mají podle Smlouvy o přistoupení ČR k EU celkem 24.
- Volby do EP se konají ve všech členských státech EU, volební systém však není jednotný, liší se podle tradic a ústavních pravidel jednotlivých členských zemí. V České republice se uplatňuje systém poměrného zastoupení, podobně jako při volbách do Parlamentu ČR.

Občanská společnost

Na rozdíl od minulosti, kdy stát centralizoval všechny své prostředky, vytváří dnešní stát postupně prostor pro rozvoj občanských aktivit. I v České republice tak dochází k renesanci občanské společnosti.

OBČANSKÁ SPOLEČNOST je oblast soukromých a dobrovolných občanských iniciativ, které jsou právně zaručeny a uznávány. Občané se tak mohou podílet na vytváření a kontrole státní politiky.

Společenské organizace

Významnou součástí moderních politických systémů jsou dobrovolné zájmové organizace. Působí v oblastech společenského života, kde mají lidé v určitém směru shodné osobní či skupinové zájmy a cíle a snaží se sami organizovat k jejich dosažení. Různé formy dobrovolného sdružování jako odbory, društva, organizace žen, mládeže, důchodců, kulturní či vzdělávací sdružení, umělecké svazy se stávají strukturálními prvky občanské společnosti. Mají umožnit, aby:

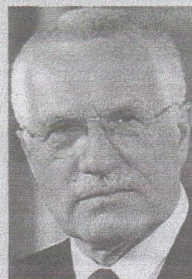
Poznámky:

Přímo je prezident volen např. v Rakousku, Francii, Portugalsku, Irsku, Finsku, Polsku, Slovensku, Estonu, Litvě, Slovinsku, Bulharsku či Chorvatsku.

Václava Havla (1993–2003) vystřídal ve funkci prezidenta Václav Klaus.

Václav Havel

Václav Klaus

Evropský parlament
(viz str. 76)

Zájmové skupiny na rozdíl od politických stran nekanidují ve volbách a nepřejí-mají přímou politickou odpovědnost. S politickými stranami však mohou spolupracovat a stupňovat svůj vliv na ně.

První zájmové svazy u nás vznikaly v pol. 19. století. (Sdružení zemědělců, 1897).

- se ideje, názory a aktivity jednotlivých zájmových skupin mohly projevit a uplatnit vůči politickým stranám a orgánům státní moci
- členové mohli realizovat své osobní a skupinové zájmy – dávají jedinci možnost účastnit se politického života

Skupiny občanů mohou být:

- příležitostné (např. skupiny demonstrantů)
- pevně sdružené (např. profesní skupiny)
- institucionalizované (např. skupiny národnostních menšin podporované vládou)
- neorganizované (lidé se cítí vzájemně blízcí na základě třídní, náboženské, rasové, kulturní či jiné společné vlastnosti – katolíci, Romové apod. – nefungují jako soudržná politická skupina, ale jsou vždy považováni za politickou sílu)

Nátlakové skupiny jsou neformální politické instituce, které prosazují své požadavky, očekávání či protesty, s nimiž se musí vláda vyrovnávat. Vytvářejí politický tlak, aby dosáhly svého cíle. Důležitým prostředkem jejich působení je tzv. **lobbyismus**, tj. ovlivňování poslanců a jejich frakcí různými zájmovými skupinami. Své cíle se nátlakové skupiny snaží prosadit také působením na veřejné mínění prostřednictvím masmédií.

Odborové organizace mají za cíl zastupovat a ochraňovat sociální a hospodářské zájmy zaměstnanců, patří k nevládním zájmovým skupinám, a zároveň k nejmasovějším. První odborové organizace vznikaly v 1. pol. 19. stol. v Anglii, jejich rozšíření souviselo s postupem industrializace a urbanizace. U nás byly dělnické spolky a odborové organizace zakládány od pol. 19. stol. Existence odborů patří k pilířům moderní demokratické společnosti a bývá zakotvena v ústavě. Jejich činnost se soustřeďuje na 4 hlavní úkoly:

- zlepšit pracovní podmínky (jednání se zaměstnavateli o mzdách, pracovní době, ochraně při práci apod.); výsledky jednání se zakotví v tzv. kolektivních smlouvách
- ovlivnit hospodářskou a sociální politiku ve prospěch zaměstnanců působením na vládu, parlament a státní správu (snaha zajistit plnou zaměstnanost apod.)
- zlepšit hospodářské a sociální postavení zaměstnanců (vzdělávací a přeskupovací kurzy, právní poradny apod.)
- hájit a propagovat zájmy zaměstnanců na veřejnosti (prostřednictvím vlastního tisku apod.)

Profesní organizace (kluby, spolky, družstva) sdružují zástupce různých profesí. Umožňují jim prosazovat své zájmy, propagovat své povolání nebo si jen vyměňovat své zkušenosti v oboru.

Tzv. **obecně prospěšné společnosti** jsou zvláštní formou sdružování občanů, veřejnosti poskytují obecně prospěšné služby. Jejich hospodářský zisk nesmí být použit ve prospěch členů, ale využit na poskytování obecně prospěšných služeb.

V ČR existují i další nevýdělečné organizace upravené zvláštními zákony – rozpočtové a příspěvkové organizace, nadace, významné postavení mají i církve a náboženská sdružení.

Občanská sdružení mohou svobodně zakládat občané. Občanská sdružení vznikají registrací Ministerstva vnitra ČR. Návrh na registraci mohou podat nejmeně 3 občané, z nichž aspoň jeden je starší 18 let.

Poznámky:

Např. sdružení invalidů si už v celé západní Evropě vymohla od vlád zvláštní daně, bezbariérové byty a restaurace, speciální parkovací prostory apod.

Název je odvozen od **lobby** – vestibulu v britských a amerických parlamentních budovách, v nichž mohou představitelé veřejnosti a zájmových svazů jednat s poslanci.

Odbory často využívají k prosazení svých požadavků stávkové hrozby. Odbory mezinárodně spolupracují, první Mezinárodní odborový svaz vznikl roku 1913.

Pod vlivem mohutného rozmachu odborového hnutí začaly vznikat Svazy zaměstnavatelů a staly se jeho protipólem.

V ČR funguje např. Klub tiskových mluvčích, Ústřední bramborářský svaz, Český tunelářský komitét, Svaz učitelů tance, Česká unie karikaturistů atd.

Mezi významná občanská sdružení patří např. Bílý kruh bezpečí (pomáhá obětem trestné činnosti), z nadací je významná např. nadace Člověk v tísni – Společnost při České televizi nebo Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové.

Nadace sdružují majetek, aby mohly přispívat k dosahování obecně prospěšných cílů – k rozvoji duchovních hodnot, ochraně lidských práv nebo jiných humanitárních hodnot, ochraně přírody, kulturních památek a rozvoji vědy, vzdělání, tělovýchovy a sportu. Osoba, které byl příspěvek poskytnut, je povinna prokázat, jakým způsobem a k jakému účelu byl užít. Při nesplnění podmínek stanovených nadací jej musí vrátit.

Tzv. občanské iniciativy – uplatňují se v politickém životě, jsou to spontánně vznikající dobrovolná, poměrně krátkodobá, tematicky vyhraněná a prostorově ohraničená sdružení zájmově spjatých občanů usilujících o řešení určitých společenských problémů (využívají forem politické aktivity – demonstrace, shromáždění, podpisové a letákové akce, plakátování, informační kampaně).

Skautské hnutí patří mezi nejznámější mládežnické organizace. Skauting se stal v dlouholetém vývoji prestižním hnutím, jež má významný rozměr charitativní a politický. Skauti spolupracují s parlamenty svých zemí a mnohdy je zastupují v Evropském fóru mládeže. Skauti a skautky na celém světě dodržují stejné skautské zákony a mají stejný výchovný program. Svaz skautů a skautek ČR se nazývá Junák. Chce vychovávat zdatné, všestranně rozvinuté a vnitřně lidi s úctou k tradičním hodnotám a mravním zásadám. Vnějšími označeními skautů na celém světě je skautský kroj, který slouží jako sjednocující prvek. Každý, kdo ho má na sobě, se tím přihlašuje k idejím skautingu.

Ekologické organizace patří mezi nátlakové skupiny s pacifistickou a ekologickou orientací, které začaly vznikat od 60. let 20. stol. Ekologické organizace dnes fungují mezinárodně a získávají vliv v politickém životě. Mezinárodní ekologická organizace Greenpeace se zasazuje o ochranu přírody a životního prostředí už přes 30 let. Pražská kancelář Greenpeace vznikla na přelomu 80. a 90. let. Ve velkých kampaních se věnuje např. ochraně klimatu, deštných pralesů a velryb, zabránění genetické manipulaci a užívání toxických látek, nebezpečí jaderné energie, jadernému odzbrojení a prosazováním obnovitelných zdrojů.

V ČR existuje 13 let také ekologické Hnutí DUHA, které se dlouhodobě věnuje vybraným klíčovým ekologickým oblastem: energetice, lesům, těžbě nerostných surovin, zemědělství či odpadům. K dosažení svých cílů jednají s místními i celostátními úřady i politiky a snaží se zasahovat do legislativních návrhů. Hnutí se prezentuje jako striktně nezávislá organizace. Příjmy pocházejí z grantů od českých i mezinárodních nadací, z členských příspěvků a darů příznivců.

Feministické hnutí s sebou přináší také sdružování žen do různých uskupení. Usilují o emancipaci, získání řídicích pozic v oblasti ekonomiky či politiky, ale i o odstranění domácího násilí na ženách, zpřísnění trestů za sexuální motivované násilné činy apod.

Ženy-matky usilují o zdravé prostředí pro život svých dětí a prosazují zájmy ekologické (např. Jihočeské matky prosazují zastavení produkce atomové energie, Pražské matky čistotu ovzduší).

Poznámky:

Skauting se zrodil roku 1907, kdy britský generál Robert Baden-Powell tábořil s prvními skauty na anglickém ostrově Brownsea. Skautské hnutí dnes existuje ve 214 zemích a má téměř 40 milionů členů. Je mezi nimi i 53 000 českých junáků. Zakladatelem českého skautingu byl prof. A. B. Svojsík. Nejvyššími hodnotami junáků je čest, přátelství, ušlechtilost, zdatnost, nezištnost a odvahy. Junák má ve znaku zlatou lilii, uprostřed které je bílý štít s černou psí hlavou, a heslo: Bud' připraven!

Greenpeace má více než dva a půl milionu příznivců na celém světě. V ČR má asi 10 000 platících příznivců. Pro svou nezávislost nepřijímá žádné finanční dary od států, politických stran, průmyslových a jiných firem. Jiným ekologickým sdružením usilujícím o ochranu životního prostředí a přírody jsou např. Děti Země. K jejich aktivitám patří i každoročně vyhlašovaný Den bez aut, který připadá na 22. 9.

K prosazení svých cílů pořádají organizace přednášky, vystupují na protestních akcích, jednají s úřady, poslanci a senátory, organizují petice apod.